FAMILIA ÎN POSTMODERNITATE. IMPLICAȚII MORALE ȘI MISIONARE

Gavril Trifa*

Abstract: To understand and to assume post-modernity represents one of the most topical and most sensitive issues for the Christian morals and mission in general, and for the Orthodox faith in particular. Denying all forms of authority under the pressure of liberal models, doubled by an increasingly visible presence of concepts derived from the evolutionist theory, existentialism or hedonism, bring the individual as well as the Church face to face with some challenges regarding moral and missionary models, which are the most appropriate for retaining and conveying the truths revealed by God. More and more voices show the way in which post-modernism falsifies man's true identity and redirects one's personal existence towards a way of life devoid of meaning and communion. In this context, the family is faced with the difficult task of retaining its mission of a "small-scale Church", with a direct reference to one's moral-religious development in and for communion.

Keywords: the traditional Christian family, visions of the Family, state, the contemporary secular culture.

Perioada contemporană este definită, printre alte aspecte legate de viața religioasă, de promovarea cu insistență a unor modele morale opuse tradiției creștine, contrare învățăturii de credință, în general, și a spiritualității creștin-ortodoxe în special. Prin glasul diferitelor concepte evoluționiste, existențialiste, hedoniste și a libertinajului, societatea actuală încearcă cu orice preț să convingă omul să renunțe la demnitatea și veșnicia pe care i le oferă și mijlocește Biserica, singura păstrătoare și propovăduitoare a adevărilor revelate de Dumnezeu. Prin retezarea rădăcinilor

* Reader PhD, West University of Timișoara, Romania.

originii sale și prin stoparea sau uneori chiar efortul de anulare a năzuințelor de bine și de frumos, postmodernismul, a fragmentat, a furat omului adevărata identitate și l-a expulzat înspre o lume din care lipsește tot mai mult Viața¹. Naturalismul și umanismul Renașterii deschid lupta de dezumanizare a persoanei. Omul încearcă din răspuțeri să-l înlocuiască pe Dumnezeu fără să realizeze că prin această acțiune el se îndepărtează de bună voie de Cel care îi aduce șansa de a-și descoperi propria identitate. „Postmodernismul apare ca o urmare, respectiv ca o continuare a modernismului, dar și ca o realitate ce se opune modernismului prin unele aspecte proprii; deci continuare a modernismului, dar și o reacție deconstructivistă la adresa modernismului.”²

Instituția familiei nu mai este văzută în toată sfințenia și responsabilitatea ei, ci foarte multe cupluri (căsătorite civil sau chiar religioase) duc o viață de libertinaj moral, astfel că „mariajul se impune tot mai mult doar ca o afacere liberă de orice reguli sau răspunderi morale, semănând mai degrabă cu o formă de concubinaj, care nu-și propune să dureze și să rodească, ci doar să coloreze hedonic un interval aleatoriu. Partenerul nu-i decât o prezență conjuncturală, oricând substituibilă în funcție de umori și suportabilă numai în virtutea concesivității reciproce. Nu o dată se întâmplă ca partenerii să fie interșantajabili între cupluri de «prieteni»...sau ca fiecare să antameze aventuri cu buna știință a celuilalt, ba uneori chiar în complicitatea acestuia.”³ În astfel de relații extraconjugale se folosește pe scară largă contracepția iar dacă apar eventuale sarcini nedorite se recurge la avort fără prea multe „scrupule inutile”.

¹ John M. Hull, *Practical theology and religious education in a pluralist Europe*, în „British Journal of Religious Education”, 2004, 26(1), pp. 7-19.

² Dumitru Radu, *Postmodernismul, o provocare nihilistă la învățătura de credință și spiritualitate ortodoxă*, art. în „Simpozionul Modernism, Postmodernism și Religie”, Constanța, mai, 2005, Iași, Editura Vasiliana-98, 2005, p. 378.

³ Răzvan Codrescu, *Teologia sexelor și Taina Nunții*, București, Edit. Christiana, 2002, nota 3, p. 19.

Instituția familiei, în constituția ei originară lăsată și binecuvântată de Dumnezeu, începe să fie astăzi tot mai contestată, dovadă fiind numărul crescut de divorțuri și de infidelități între membrii acesteia. „Frecvența și facilitatea destrămării căsătoriei – numărul tot mai mare al divorțurilor, cu precădere în societățile «dezvoltate» – s-ar putea să fie un simptom semnificativ al amplitudinii luate de contestarea practică a instituției. Însă, independent de măturile statistice, este clar că modul de viață impus nouă în cadrul civilizației tehnologice autonome și al societății de consum subminează (de nu cumva o exclude radical) instituția căsătoriei. Iar aceasta fiindcă, oricum, respectivul mod de viață este individualist⁴: el pare a nimici posibilitățile de depășire și de relație personală. În cadrul lui, relația e o formă de supunere: supui ori ești supus. De aceea refuzul fidelității față de legătura conjugală este prezentat pretutindeni ca o necesitate naturală de libertate, ca o eliberare de supunerea la convenții și rutină, ca o deschidere către viață, care e o aventură nesfârșită de depășire a formelor.”⁵

1. Familia creștină-icoană a iubirii dintre Hristos și Biserică

Familia creștină, întemeiată prin binecuvântarea lui Dumnezeu, este o icoană a relației de comuniune dintre Mântuitorul Hristos și Biserica Sa. Prin glasul Sf. Ap. Pavel, comuniunea familială este oglindită ca o „taină mare”, tocmai pentru faptul că închipuie comuniunea dintre Hristos și Biserică. Relația de iubire și de supunere dintre soți trebuie să aibă ca model iubirea jertfelnică a lui Hristos pentru Biserică, dar și supunerea Bisericii față de El. În cadrul familiei, bărbatul și femeia sunt chemați să se angajeze moral pe drumul ascendent al sfințeniei, după cum și Mântuitorul a curățit și a sfințit Biserica Sa și, de asemenea, așa precum El, „lăsând” pe

⁴ Emma Nicholls, Arthur A. Stukas, *Narcissism and the Self-Evaluation Maintenance Model: Effects of Social Comparison Threats on Relationship Closeness*, în „The Journal of Social Psychology”, 2011, 151(2), 201-212.

⁵ Christos Yannaras, *Libertatea moralei*, București, Edit. Anastasia, 2002, pp. 176-177.

Tatăl, S-a coborât pe pământ pentru Biserica cea dintre neamuri, tot astfel și bărbatul își părăsește casa părintească spre a se însoți cu femeia sa. Prezența Mântuitorului Hristos la nunta din Cana Galileii, unde a săvârșit prima minune, are o profundă semnificație teologică, evidențiată clar în slujba ortodoxă a Tainei Cununiei: „Care pentru negrăitul Tău dar și pentru multa bunătate, ai venit în Cana Galileii și nunta care era acolo ai binecuvântat-o, ca să arăți că din voia Ta se face însoțirea cea după lege și nașterea de prunci dintr-înșă” (din prima rugăciunea de după ectenia mare din Slujba Cununiei).⁶

Principiul pe care Sfinții Apostoli îl așează la baza unirii dintre soți este același care stă și la baza unirii dintre Hristos și Biserică: IUBIREA. „Bărbaților, iubiți pe femeile voastre, după cum și Hristos a iubit Biserica, și S-a dat pe Sine pentru ea” (Ef. 25). După cum Hristos, în marea Sa iubire pentru Biserică S-a dăruit jertfelnic acesteia, la fel iubirea dintre soți cere dăruire jertfeinică și totală unul altuia. Sfântul Pavel consideră iubirea dintre soți ca o datorie reciprocă: „Așadar, bărbații sunt datori să-și iubească femeile, ca pe însăși trupurile lor” (Ef. 5, 28) și „Bărbatul să-i dea femeii iubirea datorată, asemenea și femeia bărbatului” (I Cor. 7, 3).

Clement Alexandrinul se întreabă de unde-și primește căsătoria sfințenia. „Căsătoria este sfântă dacă este împlinită așa cum spune Cuvântul, dacă soțul și soția se supun lui Dumnezeu și dacă își chivernisesc viața conjugală «cu inima curată întru adevărarea credinței, curățindu-și inimile de orice gând rău, spălând trupul cu apă curată și ținând mărturisirea nădejzii, pentru că este credincios Cel ce a făgăduit» (Ev. 10, 22-23). O căsătorie fericită nu trebuie judecată nici după bogăție, nici după frumusețe, ci după virtute”,⁷ Botezul și Pocăința, care o preced, împreună cu Euharistia – în care se săvârșește Taina Nunții – răscumpără și sfințesc Căsătoria.

Sfântul Ioan Gură de aur afirmă originea divină a legăturii dintre bărbat și femeie, precum și răsplata divină a celor ce respectă

⁶ Vasile Mihoc, *Căsătoria și familia în lumina Sfintei Scripturi*, în „Mitropolia Ardealului”, nr. 9-10, 1985, p. 584.

⁷ Clement Alexandrinul, *Stromatele*, trad. rom. D. Fecioru, în PSB, vol. 5, București, Editura Institutului Biblic, 1982, p. 290.

jurămintele făcute: „Când se vorbește de legăturile căsătoriei, în mod sigur se vorbește de un lucru sfânt și binecuvântat de Dumnezeu. Căsătoria este o *Taină mare*, originea ei este divină, misiunea ei este sublimă, faptele ei sunt mari și roditoare”⁸.

Dumnezeu ridică legătura soților la rang de Taină dacă unirea lor se face întru Hristos și Biserică: „*Este o taină mare*, zice apostolul. Da, cu adevărat destul de mare și destul de străin! Două ființe nu se cunosc, poate nu s-au văzut niciodată. Însă Dumnezeu le rânduiește pe unul altuia; intervine adesea o împrejurare care le apropie și la o primă privire reciprocă se aprinde flacăra tainică a iubirii. Și părinții? La ei de asemenea să admirăm o taină. Această fiică pe care grijile lor generoase au cuprins-o atâta vreme, de care le era insuportabil să se despartă un moment, ei o dau, ei se despart de ea, ei o înzestrează cu această zestre, ei care sunt de altfel atât de avari. Și toată această purtare împotriva naturii se începe și se sfîrșește cu cele mai uimitoare ușurințe. Dumnezeu este acolo. Puterea Lui și înțelepciunea Lui poruncesc și natura se desjudecă pentru a asculta de El. Și să n-o pierdem niciodată din vedere. Dumnezeu schițează astfel în căsătorie taina prin excelență, unirea Cuvântului Său cu natura omenească: *Taina aceasta mare este, iar eu zic în Hristos și în Biserică*”⁹.

2. Familia creștină-implicații morale și misionare

În fața modelului oferit de Mântuitorul Iisus Hristos, Care a ridicat familia la rang de Taină, provocările postmodernității obligă Biserica la analize temeinice și la elaborarea unui model misionar care să includă mai eficient căile de cunoaștere și actualizare a cuvântului revelat, în raport cu vârsta spirituală a creștinilor de azi¹⁰. Un alt aspect pedagogic esențial este rugăciunea comună și

⁸ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Bogățiile oratorice*, Oradea, Editura Pelerinul Român, 2002, p. 227.

⁹ *Ibidem*, pp. 248-249.

¹⁰ Dorin Opriș, *Dimensiuni creștine ale pedagogiei moderne*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 2012, pp. 101-103.

particulară făcută în cadrul familiei, reprezintă unul dintre mijloacele cele mai importante pentru menținerea și dezvoltarea religiozității membrilor ei. Prin rugăciune omul vorbește cu Dumnezeu, Îl preamărește, Îi cere ajutorul și-I mulțumește pentru binefacerile pe care le-a revărsat asupra lui. Aceasta trebuie făcută „în duh și în adevăr”, adică din tot sufletul și mărturisind credința cea adevărată, pentru că „Duh este Dumnezeu și cei ce I se închină trebuie să I se închine în duh și în adevăr” (Ioan 4, 24).

Mântuitorul Iisus Hristos ne dă ca exemplu de rugăciune curată pe cea a vameșului, care „cu inima înfrântă și smerită”, stând în partea din spate a templului, își bătea pieptul și zicea „Dumnezeule, fii milostiv mie, păcătosului” (Luca 18, 13). Cu alte cuvinte, pentru ca rugăciunea membrilor familiei să se poată înălța spre Dumnezeu ea trebuie să fie nu doar comună, ci și susținută de smerenie, prin care propriile limite devin din pietre de poticnire trepte spre cer și împiedică declinul spiritual¹¹, „fiindcă oricine se înalță pe sine se va smeri, iar cel ce se smerește pe sine se va înălța” (Luca 18, 14). Dacă rugăciunea este atât de necesară pentru transformarea lăuntrică a omului, cu atât mai mult familia, în integralitatea ei, are nevoie de acest mijloc de înălțare către Dumnezeu Care face să se pogoare asupra ei harul cel de sus. Dumnezeu binecuvântează căsnicia și face să înflorească în mijlocul ei darurile cele duhovnicești. Hristos Însuși a promis că „unde sunt doi sau trei, adunați în numele Meu, acolo sunt și Eu în mijlocul lor” (Matei 19, 20), arătând prin aceasta că El este prezent într-un mod mai deosebit lângă aceia care Îi împlinesc voia și lucrează pentru numele Lui.

În Vechiul Testament exemplu cel mai elocvent de credință și rugăciune familială îl avem în Cartea Tobit, în care se descrie relația ce-i caracteriza pe cei doi soți, Tobie și Sara. Aceștia obișnuiau să se roage împreună, iar relația lor se caracteriza printr-o curăție sufletească pilduitoare: „Iar când au rămas numai amândoi în cameră, Tobie s-a sculat din pat și a zis: «Scoală, soro, să ne rugăm

¹¹ E.H. Ecklund, K.S. Lee, *Atheists and Agnostics Negotiate Religion and Family*, Journal for the Scientific Study of Religion, 2011.

ca să ne miluiască Domnul!» Și a început Tobie a zice: «Binecuvântat ești Tu, Dumnezeuul părinților noștri, și binecuvântat este numele Tău cel sfânt și slăvit în toți vecii!...Și acum, Doamne, nu plăcerea o caut, luând pe sora mea, ci o fac cu inimă curată. Binevoiește deci a avea milă de ea și de mine și a ne duce împreună până la bătrânețe! » Și a zis și ea cu el: «Amin!»” (Tobit 8, 4-5, 7-8). Astfel, prin rugăciune și viață curată, binecuvântată de Dumnezeu, cei doi au izgonit pe demonul care încerca să-i dezbine.

Descreștinarea masivă, asupra căreia insistă lucrările de teologie¹² poate să cunoască o contrapondere semnificativă prin reaşezarea familiei pe locul pe care l-a avut în spațiul eclesial până în secolul XX. Sfântul Apostol Pavel arată valoarea familiei ca icoană a unității dintre Hristos și Biserică, Mireasa Sa. Așa cum Hristos este cap Bisericii universale, la fel bărbatul trebuie să fie cap familiei. Iubirea lui Hristos pentru Biserica Sa, jertfa Acestuia, se transpune în relațiile dintre soț și soție. Familia constituie oglinda Bisericii, cea „una, sfântă, sobornicească și apostolică”.¹³ Calea pentru un atare demers nu poate să excludă susținerea membrilor familiei pentru redescoperirea vocației de ființă religioasă, chemată să-și asume parcursul spiritual ascendent de la chip la asemănarea cu Creatorul Său. Structurile pedagogice oferite de Sfântul Ioan Gură de Aur, mai ales, care a insistat îndeosebi asupra stabilirii unei cât mai strânse comuniuni cu îngerii și cu sfinții, prin alegerea numelor pentru copii din rândul acestora, respectiv pentru modelarea cu atenție a sufletelor copiilor, aflați la vârsta purității sufletești, constituie deopotrivă trepte și șanse ale spațiului misionar pentru familia și Biserica de mâine¹⁴. Liantul care descoperă lumina dragostei pentru persoană, prin care se definește comuniunea din familie este dragostea.

¹² A se vedea și sinteza: Teofil Tia, *Reîncreștinarea Europei? Teologia religiei în pastorală și misiologia occidentală contemporană*, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 2003.

¹³ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilia despre căsătorie, Din comentariul la Efeseni, în vol. Cateheze maritale*, p. 102.

¹⁴ Monica Opriș, *Religie, morală, educație. Perspective teologice și pedagogice*, București, Editura Basilica, 2011, p. 31.

„Familia, care reprezintă biserica din casă, este o școală a iubirii, o școală a vieții, a creșterii duhovnicești și a cunoașterii cuvântului lui Dumnezeu. Ea trebuie să devină locul propovăduirii Evangheliei împărăției lui Dumnezeu, o școală a întâlnirii cu Tainele și cu slujbele Bisericii, o școală de pregătire pentru participarea la ele. Familia, casa constituie o școală atât pentru copii, cât și pentru părinți.”¹⁵

3. Concluzii

Familia a fost instituită de către Dumnezeu în rai prin aducerea la existență a primilor oameni, Adam și Eva, pe care El i-a binecuvântat și i-a așezat să trăiască în unitate și comuniune iubitoare (Facere 2, 24). Astfel, bărbatul și femeia alcătuiesc „un singur trup”, împărtășindu-se reciproc de alteritatea și complementaritatea conjugală. Prin venirea Mântuitorului Iisus Hristos pe pământ și, în mod special prin participarea Sa la nunta din Cana Galileii, instituția familiei a fost sfințită și ridicată la nivelul de Taină dumnezeiască. De aceea, pentru ca însoțirea soțului cu soția să fie sfințită și să primească caracterul de Taină, este nevoie ca aceasta să fie făcută în biserică, cu binecuvântarea lui Dumnezeu, prin mâna preotului slujitor. Menținerea pe o traiectorie spirituală ascendentă a vieții religios-morale în familie, în contextul decentrării axiologice din actuala postmodernitate, reclamă edificarea unor modele misionare care să aibă în vedere în special familia, liantul regenerării societății, dar și garanția transmiterii învățăturii revelate înspre viitoarele generații de creștini.

¹⁵ Gleb Kaleda, *Biserica din casă*, traducere din limba rusă de Lucia Ciornea, București, Editura Sophia, 2006, p. 55.

Bibliografie:

1. Clement Alexandrinul, *Stromatele*, trad. rom. D. Fecioru, în PSB, vol. 5, București, Editura Institutului Biblic, 1982.
2. Codrescu, Răzvan, *Teologia sexelor și Taina Nunții*, București, Editura Christiana, 2002.
3. Ecklund, E.H., Lee, K.S., *Atheists and Agnostics Negotiate Religion and Family*, Journal for the Scientific Study of Religion, 2011, 50(4): 728–743.
4. Eliade, Mircea, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, vol. I, trad. Cezar Baltag, București, Editura Științifică, 1991.
5. Galeriu, Constantin, *Jertfă și răscumpărare*, București, Editura Harisma, 1991.
6. Hull, John M., *Practical theology and religious education in a pluralist Europe*, British Journal of Religious Education, 2004, 26(1): 7-19.
7. Kaleda, Gleb, *Biserica din casă*, traducere din limba rusă de Lucia Ciornea, București, Editura Sophia, 2006.
8. Mihoc, Vasile, *Căsătoria și familia în lumina Sfintei Scripturi*, Mitropolia Ardealului, nr. 9-10, 1985.
9. Mladin, Nicolae (coord.), *Teologia Ortodoxă Morală*, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 2003.
10. Nicholls, Emma; & Arthur A. Stukas, *Narcissism and the Self-Evaluation Maintenance Model: Effects of Social Comparison Threats on Relationship Closeness*, The Journal of Social Psychology, 2011, 151(2): 201-212.
11. Opreș, Dorin, *Dimensiuni creștine ale pedagogiei moderne*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 2012.
12. Opreș, Monica, *Religie, morală, educație. Perspective teologice și pedagogice*, București, Editura Basilica, 2011.
13. Radu, Dumitru, *Postmodernismul, o provocare nihilistă la învățătura de credință și spiritualitate ortodoxă*, art. în lucrarea *Simpozionul Modernism, Postmodernism și Religie*, Constanța, mai, 2005, Iași, Editura Vasiliana-98, 2005.
14. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Bogățiile oratorice*, Oradea, Editura Pelerinul Roman, 2002.
15. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilia despre căsătorie*, Din *Comentariul la Efeseni*, în volumul: *Cateheze maritale*.

16. Tia, Teofil, *Reîncreștinarea Europei? Teologia religiei în pastorală și misiologia occidentală contemporană*, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 2003.
17. Trifa, Gavril, *The Holy Eucharist as Fulfillment of the Human Person*, International Journal of Orthodox Theology (IJOT), 5/3., 2014, pp. 219-231,
18. Yannaras, Christos, *Libertatea moralei*, București, Editura Anastasia, 2002.